

tomislav ketig

POSLEDNJI DANI SIRAKUZE

radio drama

lica:

ARHIMED

ANAKSIMEN – njegov učenik, kasni je revolucionar

MELISANDA – žena Anaksimena

VELMOŽA SIRAKUŠKI

HIJERON MLADI – vladar Sirakuze

ŠEF BEZBEDNOSTI Sirakuze

PREDSEDNIK SENATA Sirakuze

DRŽAVNI BLAGAJNIK Sirakuze

PREDSTAVNIK TRGOVACA Sirakuze

MENANDER, kujundžija

OFICIR

KOMANDIR STRAŽE

STRAŽAR

DRUGI STRAŽAR

MARKO KLAUDIJE MARCEL – rimski konzul

PREDSEDNIK RIMSKOG SENATA

SENATOR OPOZICIJE

GLASOVI naroda, vojnika i rimskih senatora

Događa se u Sirakuzi u 3. veku pre naše ere i u Rimu.

1. SLIKA

Sum talasa. Poneki krik gladnog galeba.

ARHIMED
Ne! Ne! Stani!

VELMOŽA
Zašto? Šta ti je?

ARHIMED
Ugazio si u moje krugove kao krmak u cveće! Zaobidi!

VELMOŽA
Drskost je poslednje što mogu da otpim. Da nisi onaj ko si...

ARHIMED
To znam. Da sam bilo ko drugi, ubio bi me. Logika zveri koja se prenosi s kolena na koleno i koju zovete ljudskom čašću. Zaobidi, rekao sam!

VELMOŽA
(Gunda ljutito) Krugovi... krugovi... svuda krugovi... Čovek od nauke ne može slobodno da hoda...

ARHIMED
Ti ne hodaš. Ti gaziš.

VELMOŽA
To je isto.

ARHIMED
Za tebe. (Uzdahne) Poslušao si me zato što je u pitanju pesak. Kada bi po leđima tvojih robova nacrtao svoje krugove ne bi pomoglo.

VELMOŽA
To ti ne bih ni savetovao. Svako može da se bavi geometrijom samo na njegovoj svojini.

ARHIMED
Geometrija koju ostavlja tvoj korbač je krvava i boli.

VELMOŽA
Samo krv i bol daju ljudima poleta, Arhimede. Tvoji krugovi su apstraktni i ničemu ne služe.

ARHIMED
Izraz „apstraktno“ izmislili su glupaci da bi označili ono što ne mogu da shvate. Docije je država proširila taj pojam i na ono što narod traži a vlastodršci mu ne daju.

VELMOŽA
Narod obično traži previše.

ARHIMED
A vlastodršci obično daju premalo. Pazi! Stao si na ivicu kruga!

VELMOŽA
(Razjareno i nemoćno) Proklete crtarije! (Zasopljeno) Daj stolicu!

ARHIMED
Nemam je.

VELMOŽA
(Još bešnje) Zašto li te Sirakuza poštuje kad nemaš ni stolice? Šta imaš onda, koga vruga?

ARHIMED
Imam pamet.

VELMOŽA
(Gunda) Pamet... pamet... Nama treba oružje...

ARHIMED
Koga ćete sada opljačkati?

VELMOŽA
Nikoga. Sada hoće da opljačkaju nas.

ARHIMED
Govorio sam ja vama da ćete jednom sami doći na red. Ko uzima tuđe ruši sopstvenu kuću.

VELMOŽA
Čuđim se tvojim rečima, Arhimede! I ti si Sirakužanin! Ni tebi ne bi trebalo da bude svejedno šta će se desiti sa Sirakuzom... (Zastrašeno) Čoveče! Opljačkaće je do gole kože!

ARHIMED
Opljačkaće one koji imaju. A tih u Sirakuzi nema mnogo.

VELMOŽA
Od našeg bogatstva živi ceo grad.

ARHIMED
Grad živi od nadničjenja, po vinogradima, služenja po galijama i prostitucije.

VELMOŽA
A spomenici? A fontane? A skulpture? Mi smo, od kako je Grčka u dekadenciji, prouzrokovanoj rovarenjima filozofa i ultraradikalne omladine, jedini pravi kulturni centar i stegonoša slavne tradicije Helena...

ARHIMED
Ove reči čudno zvuče u ustima jednog Feničanina.

VELMOŽA
Šta znači poreklo kada nam je domovina ista? Ona je sada u opasnosti i patriotizam je osećanje koje nas sve veže.

ARHIMED
Mene s tobom ne veže nikakvo osećanje sem osećanja uzajamne averzije.

VELMOŽA
Arhimede! Domovina...

ARHIMED
(Ne slušajući ga) I zašto se vi setite patriotizma samo kada je u pitanju vaša koža? Zašto ga se ne setite kada ostali građani umiru od gladi i epidemija?

VELMOŽA
Unutrašnje prilike se ne mogu srediti preko noći.

ARHIMED
Prošle su hiljade noći, a vi ih još niste sredili. I sada verujete da će ta sirotinja da brani grad u kome se pati, u kome prodaje svoje telo i crkava?

VELMOŽA
Pravo da ti kažem, od njih će biti dovoljno da ne budu protiv nas. Oružja nam treba. I to prvoklasnog. Mi imamo samo trgovačku flotu, a prema nama plove ratni brodovi.

ARHIMED
Pa izgradite ratne brodove.

VELMOŽA
Prekasno je.

ARHIMED
Onda natovarite blago na mazge i bežite u brda Sicilije.

VELMOŽA
Jest! A palate?

ARHIMED
Ponesite i njih, dovraga, ako ste u stanju! Šta se to mene tiče! I što si došao ovamo da kukaš? Gubiš svoje vreme i kradeš moje!

VELMOŽA
Ti si dužan da nam pomogneš!

ARHIMED
Ja nikome ništa nisam dužan! Ja sam naučnik i vaša međusobna klanja i otimačine me ne interesuju!

VELMOŽA
Zar nisi u stanju da izmisliš neko oružje, koje bi... neko strašno oružje...

ARHIMED
Možda jesam, a možda i nisam. Ali znam sigurno da neću.

VELMOŽA
(Plane) Onda si izdajica! Prokleti pas! (Sumnjičavo) Da ti ne radiš možda za Rimljane?

ARHIMED
Izdajice uvek treba tražiti među oduševljenim i glasnim rodoljubima kao što si, na primer, ti. Samo, to je dijalektika neshvatljiva za tvoji pileći mozak... Hajde! Gubi se! Poruči onima koji su te poslali da prvo oni ispune svoju patriotsku dužnost! Da bih neku otadžbinu prihvatilo kao svoju, ona mora prvo da postane otadžbina svih! Otadžbini desetorice debelih, pohlepnih krmaka neću da pomognem!

2. SLIKA

ANAKSIMEN
Učitelju! Gladan sam!

ARHIMED
E, moj Anaksimene! Ti si stalno gladan... Dobro. Uzberi naranču i pojedi. A onda dođi. Danas ćemo izvršiti nov eksperiment sa snopom zrakova.

ANAKSIMEN
Nema naranči. Sve smo pojeli.

ARHIMED
Onda ulovi neku vevericu. Ili zeca.

ANAKSIMEN
Nemam snage da trčim. Malaksao sam od gladi.

ARHIMED
(Tužno) Sasvim smo osiromašili. Muškarci nisu za praktične stvari. Ovdje je potrebna jedna žena.

ANAKSIMEN
Pa, oženi se.

ARHIMED
Ja sam previše star za to. Bračne dužnosti bi pale na tebe. Onda je bolje da se ti oženiš, pa da ostanemo prijatelji. (Začuti) Ali sada nam je prvo potreban novac. Osedlaj mi mazgu. Idem u Sirakuza. Ti dotle pripremi instrumente.

ANAKSIMEN
Dovešćeš i ženu?

Ako dobijem novac. Žena bez novca je kao sedlo bez konja.

ANAKSIMEN
Zar sumnjaš da će ti ga dati?

ARHIMED
Luđi su od straha i misle samo na svoju kožu. Sam si video.

ANAKSIMEN
Ali ti si rekao da to nije Sirakuza, nego nekoliko pohlepnih...

ARHIMED
Nije, Anaksimene. Ali je predstavljaju. Pohlepni, ograničeni i moćni ljudi su zgrabili sve. Njihova je sadašnjost i budućnost. Zar Egipat nije imao nauku? Zar nije imao umetnost? A šta mi od svega toga znamo? Samo imena nekoliko sušičavih i krvoločnih faraona.

ANAKSIMEN
Zašto mi onda sve ovo radimo, učitelju?

ARHIMED
Da bismo otkrili tajne prirode, a ne zbog slave.

ANAKSIMEN
I onda će doći neki novi faraoni, pa će naša otkrića iskoristiti za sebe, a mi, intelektualci, ostaćemo i dalje sluge.

ARHIMED
Otvori vode stado, Anaksimene, a pastiri idu sa strane... Hajde! pomogni mi da se popnem! (Zadihano) Vidiš, uvek su mazge veći problem od svemira. Hajde! Ći-ja!
(Topot koji se udaljava.)

3. SLIKA

(Jeka koraka u kamenom hodniku. To traje dosta dugo.)

S T R A Ž A R

Vladar Sirakuze, Hijeron Mlađi, očekuje te, Arhimede!
(Opet koraci. Naglo — tišina.)

HIJERON
Mislilo sam da nećeš doći.

ARHIMED
Loše si obavješten, Hijerone. Čudim ti se. Zašto baš meni šalješ idiota?

HIJERON
A koga da ti pošaljem? Zar ovdje oko mene ima ikoga sem idiota i vojske? Ja sam samo poslao poruku da dođeš i ništa više.

ARHIMED
Meni je rečeno sve sem poruke da dodem.

HIJERON
(Hukne) Majmun! Feničanin!

ARHIMED
U teškim trenucima ne pomaže šovinizam. Znaš i sam da se samoinicijativa svih doglavnika sastoji u tome da budu surovi tamo gde je vladar elastičan.

HIJERON
Ja sam čovek širokih pogleda. Ali ti Feničani... čovek bi pomislio da je sav gnev Rimljana okrenut prema njima. Uzmimo samo Kartaginu...

ARHIMED
Ne vodi Rimljane gnev, nego žudnja za blagom. Kao što ni ovdasnje Feničane ne nadahnjuje Sirakuza, nego njihove kese.

HIJERON
Ne budi prestrog. Patriotizam je braniti ono što imaš. Ništa više. (Korača zamišljeno.) I tako... došao si samoinicijativno?

ARHIMED
Potreban mi je novac.

HIJERON
I meni je potreban. Treba obnoviti utvrde, prokopati dublje šančeve i nagomilati namirnice.

ARHIMED
Slušaj, Hijerone! Ja sam na pragu epohalnog otkrića. Ali glad i nemaština kucaju mi na vrata.

HIJERON
Meni Rimljani kucaju na vrata. Kartagina mi nudi zajam uz kamatu od pedeset posto! Derikožel! A naši trgovci su izjavili da ako daju novac meni, neće ignati šta da brane.

ARHIMED
Platon je još tvom pradedu savetovao da postavi filozofe za doglavnike. Oni imaju uvek šta da brane: slobodu i pamet.

HIJERON
Filozofi su pametni samo kad su u opoziciji. Čim dođu na vlast, postanu ili krvoloci ili pederi. I Platon je bio peder.

ARHIMED
Treba mi novac, Hijerone.

HIJERON
Da, rekao si već... (Razmišlja) A šta ćeš to otkriti?

ARHIMED
Koncentraciju sunčanih zrakova.

HIJERON
Čemu to služi?

ARHIMED
Nisam razmišljao o tome čemu služi. Ali... moglo bi poslužiti. U tački u kojoj se sastaju zraci razvija se strahovita toplota.

HIJERON
Znači, ta tvoja sprava mogla bi da ispeče jagnje?

ARHIMED
Mogla bi.

HIJERON
(Nasmeje se) A Rimljane? (Uzvikne) Pa da! Mogla bi spaliti i njih i njihove brodove! Slušaj... Tebe je sam Zeus poslao! Izvrsno! Ha, ha! Napravićemo bakljadu pred Sirakuzom! Konstruiši to odmah!

ARHIMED
Prvo i prvo, ja to samo pretpostavljam... Trebalo bi isprobati...

HIJERON
Isprobaćemo! Naravno! Uhvatićemo par Feničana, pa ćemo ih strpati na taj tvoj sunčani roštilj i, ako uspe...

ARHIMED
Neću.

HIJERON
Šta ti je sad? Jesi li poludeo?

ARHIMED
Ja sam naučnik, a ne kanibal. Daj mi pare, pa da idem. Anaksimenu se tetura od gladi, a i meni nije bolje.

HIJERON
Slušaj, Arhimede! Ako nam ne pomogneš, Sirakuza će pasti. Ja nemam čime da se oduprem rimskim galijama.

ARHIMED
To je tvoj rat, a ne moj.

HIJERON
I pare su moje, ali ih ti ipak tražiš.

ARHIMED
Ucenjuješ me?

HIJERON
Tražim da ispuniš svoju dužnost prema Sirakuzi.

ARHIMED
To je tražio i onaj tvoj blesavi izaslanik. Ja neću da branim palate zadržanih gulikoža, razumeš li?

HIJERON
Hteo ti to ili ne hteo, Sirakuza su palate.

ARHIMED
Je li? A ko su oni odrpanci pred gradskom većnicom? Oni kljasti i slepi, bos i polugoli? Oni smrdljivi, vašljivi i zaraženi? Jesu li to Rimljani?

HIJERON
Pomoći ću ti ako ti pomogneš meni.

ARHIMED
Tebi ili vladaru?

HIJERON
Hefesta mu, čoveče, pa to je isto! Ja sam vladar.

ARHIMED
Ti jesi vladar, ali to ipak nije isto. Hijeron može da bude bolestan, mogu da mu dotraju živci, da ga vara žena ili da mu led pobije vinnograde. A vladar objavljuje nacрте koje ne misli da ostvari, obećava sirotinji kule i gradove, uzima seljacima da bi korumpirao intelektualce, ratuje da bi pobio sopstvenu omladinu i na grbači svih hrani gomilu parazita sa kalpacima i mačevima. (Začuti načas) Nadam se da sam bio jasan.

HIJERON
(Besno) Metafizičke burgije! Pseudoliberalizam!

ARHIMED
Nije pseudoliberalizam nego uvodno objašnjenje. Kod mene je, naime, isti slučaj: ne traži novac naučnik od vladara, nego Arhimed od Hijerona. Dakle?

HIJERON
Pokvaren si kao mućak! (Nasmeje se naglo.) Je li ti dosta sto zlatnika?

ARHIMED
Vratiću ti uz interes.

HIJERON
Ja nisam prokleti Feničanin! Nisam lihvar! Ja sam Grk!... (Uzdahne) Znači, nećeš da pomogneš vladaru svoje zemlje?

ARHIMED
Čim to postaneš, pomoći ću ti.

HIJERON
(Zbunjeno) Baš ništa ne razumem.

ARHIMED
Razumećeš kad zagusti. Naći će se ko će ti objasniti.

4. SLIKA

ARHIMED
Dokle ćeš da ždereš, Anaksimene?

ANAKSIMEN
(Seretski) Ko zna, učitelju. Iscrpljen sam od noći.

ARHIMED
Ta žena će ti sasvim popiti mozak. Zaboravićeš da si ikada želeo da postaneš naučnik.

ANAKSIMEN
Kad nešto daš, nemoj posle da gundaš.

ARHIMED
I jezik ti je izoštrila. (Rezignirano) U redu. Jedi. Idem da formulišem zakone. Danas ne pada kiša i pesak se osušio.

ANAKSIMEN
Melisanda i ja idemo u Sirakuзу.

ARHIMED
Sta? Ti si, dakle, zaista odlučio da digneš ruke od svega?

ANAKSIMEN
Melisanda kaže da sam dobar ljubavnik i da umem da bijem.

ARHIMED
Pa?

ANAKSIMEN
Lihvari su joj isterali roditelje iz kuće.

ARHIMED
Pa neka dodu ovamo.

ANAKSIMEN
Nije to rešenje, učitelju. Sutra će isterati druge. I, na kraju, sue. A svi ne mogu doći ovamo. (Gnevno) Treba pobiti te lakome pse!

ARHIMED
Hoćete da dignete revoluciju? A imate li dovoljno vremena? Sve su već uradili oni debeli. Mi dodajemo samo gnev i svoje glave.

(Pauza)

ARHIMED
(Potreseno) A ima li vas, sine?

ANAKSIMEN
I za to su se bogataši postarali.

ARHIMED
(Setno) A onda će doći Rimljani i od Sirakuzē će ostati samo praš i pepeo. (Pauza) Zovi mi Melisandu!

(Koraci po pesku. Lepet krila. Krici galebova. Mnogo krikova.)

MELISANDA
Zvao si me?

ARHIMED
Kada sam te doveo iz Sirakuze, mislio sam: eto nam gazdarice.

ANAKSIMEN

MELISANDA
Vreme je jači naredbođavac.

ARHIMED
Znam. Vreme i bol. (Začuti) Ne znam šta da vam kažem.

ANAKSIMEN
Poželi nam sreću.

ARHIMED
To je želja za mirno doba. Sada sreća više ne postoji. Ko zna koja i ko zna čija deca biće opet jednom srećna na ovom tlu. Vi morate da idete. A meni se plače. Nad vama, nada mnogom, nad divnim trgovima Sirakuze... Osećate li kako se približava tragedija? Smrt nas je obeležila. Ovi galebovi, ovo nebo i ovo more kao da ne postoje. Kao da ih gledam iz jednog drugog sveta i ne bih se začudio kada bi odjednom sve to iščezlo i siva magla podzemlja omotala nas i ponela kroz prostor. Idite, i, ako moj blagoslov još nešto znači, neka vas prati opasnom stazom istine.

ANAKSIMEN
(Potreseno) Oprosti što te ostavljamo samog.

ARHIMED
Za krugove sam dovoljan ja. Za budućnost potrebno vas je mnogo više. Zbogom!

5. SLIKA

Zamor pred Hijeronovom palatom. Bat potpetica. U daljini nerazgovetni povici.

ŠEF BEZBEDNOSTI
(Oštro i resko) Dvadeset stražara brzo na levi prilaz! Hajde, hajde! Šta čekate? Vi, tamo! Da! Vama govorim! Blokirate i glavni prospekt! Čovek do čoveka!... Ti, oficiru! Zaposedni desnu stranu i postavi bacače kamena na Perivoj slobode!
(Bat mnogih koraka.)

OFICIR
(Zadihano) Vodo! Probili su prvi kordon!

ŠEF BEZBEDNOSTI
Pakla mu! Koliko ih je?

OFICIR
Sve više! Stanovništvo im se listom priključuje!

ŠEF BEZBEDNOSTI
Ne smete dozvoliti da se približe! Ako pokušaju proboj, udarajte prvo pljoštimice, a onda sečivom!

(Glasovi mase se približavaju. Sada se čuju razgovetni povici:
Vratite nam slobodu! Gladni smo! Ne damo naše domove! Dole velikaši i trgovci! Dole Hijeron! Pustite nas na trg! Živeo Hijeron! Dole vladajuća klika!)

OFICIR
Da jurišamo?

ŠEF BEZBEDNOSTI
Naravno! Sta čekate? Pre no što se plemeniti Hijeron vrati iz letnjikovca, hoću besprekoran red na ulicama Sirakuze!

(Zveket oružja. Vika. Glas: Pustite me! Ta, pustite me!)

ŠEF BEZBEDNOSTI
(Iznervirano) Tišina!... Šta ti hoćeš?

STRAŽAR
Ja sam tvoj verni sluga. Trideset godina nosim ovo slavno oružje i branim naš dični grad.

ŠEF BEZBEDNOSTI
To je lepo. Imaš li neku molbu?

STRAŽAR
Trebalo da udarimo. A moj sin je tamo preko... u gomili. Ugledao sam ga malo pre. Molim za dozvolu da odem preko i da ga izvučem.

ŠEF BEZBEDNOSTI
Da ga izvučete... Ha, ha, ha!... Slušaj! U ovakvim slučajevima očevi mogu ili da se pokore sinovima ili da potamane taj svoj buntovni porod!

STRAŽAR
On mora da me poslušati! Ja sam ga svemu naučio!

ŠEF BEZBEDNOSTI
Učio si ga da bude pokoran vladaru?

STRAŽAR
Jesam.

ŠEF BEZBEDNOSTI
Pa? Je li pokoran?

STRAŽAR
Poveo se za drugima!

ŠEF BEZBEDNOSTI
(Ironično) Ma nemoj!... Kada slušaš očeve, svi sinovi su im zavedeni! A ko ih je zaveo? Ko?

STRAŽAR
Ne znam. Neko.

ŠEF BEZBEDNOSTI
Ja ću ti reći: niko! To im je u krvi. Oni pobunu posisaju sa majčinih mlekom. I tvoj i svi ostali sinovi vaspitavani su da budu podanici. A oni? Hoće da vladaju, svinje slinave!

STRAŽAR
Sinoć sam ga odgovarao. Rekao sam mu: svi koji uspeju da postanu za glavu viši, dočnije postanu za glavu kraći. A on se kleo da se oni bore za jednakost.

ŠEF BEZBEDNOSTI
To li je! Znači, atenski demokratski smrad stigao je i ovamo... I kažeš... sinoć ti je rekao?

STRAŽAR
Da.

ŠEF BEZBEDNOSTI
A što ti to nisi prijavio? Da smo to sinoć znali, danas bismo imali stotinak mrtvih i miran grad. A sada će biti mrtvih deset puta toliko i kada dođu Rimljani preživela žgadija će im otvoriti vrata. Znaš li šta si uradio?

STRAŽAR
Ništa nisam uradio. Ali, ako naredite... ja ću izvršiti.

ŠEF BEZBEDNOSTI
Vrlo dobro! Onda ti naređujem da samog sebe proburaziš kopljem.

STRAŽAR
Sebe? Zašto? Pa ja sam verno služio svog vladara tolike silne godine... Ja...

ŠEF BEZBEDNOSTI
Sinoć si ga izdao. Znao si za pobunu, a nisi javio. Koga si prikrijavao?

STRAŽAR
Nikoga! Kunem vam se!

ŠEF BEZBEDNOSTI
Da si nam doveo svog sina, on bi nam rekao imena ostalih.

STRAŽAR
Ne bi rekao! Ne znate Vi kako je to tvrda glava!

ŠEF BEZBEDNOSTI
Onda bi bio jedan pobunjenik manje.

STRAŽAR
(Zapanjeno) Zar svog sina da dovedem... pa da ga ubijete?

ŠEF BEZBEDNOSTI
Onda umri ti! Ti si ga rodio, ti odgovaraš za njega. (Vikne) Vodite ga!

STRAŽAR
(Očajno) Ne! Nemojte! Nisam kriv!... O... bogovi... (Iz sveg glasa, videći da nema pomoći) Sine! Ubijaju tvog oca koji im je bio veran kao pas... Imao si pravo... Pobjite ih...

ŠEF BEZBEDNOSTI
(Nervozno i sa gadenjem) Svršite to već jednom!

DRUGI STRAŽAR
(Vikne) Umri, pseto! (Tiho) Oprosti, brate...

(Tišina. Prelaz u drugi medij. Glasan žamor. Povici: Vlast mudrima! Hleba siromašnima! Neka Hijeron izađe! Živela grčka Sirakuza!)

ANAKSIMEN
Tišina! Dajte mi reč!

GLASOVI
Čujmo ga! Čujmo Anaksimena!

ANAKSIMEN
Neko je ovdje rekao: grčka Sirakuza. A šta je Hijeron?

GLAS IZ GOMILE
Grk!

ANAKSIMEN
Dakle, grčku Sirakuzu već imamo. Hoćete li takvu Sirakuzu?

POVICI
Nećemo! Dole grčka Sirakuza!

ANAKSIMEN
Ti, što stojiš levo! Šta si ti?

GLAS
Libijac.

ANAKSIMEN
A ti, ženo tamne puti? Kako se tvoja domovina zove?

ŽENA
Ja sam iz Nigera. Iz savane na čijim rubovima rastu gorostasna stabla i zlatorepe ptice lete iznad reka.

ANAKSIMEN
Dakle, ko smo mi? Mi iz Libije, Nigera, Grčke, iz zemlje kedrova? Mi iz Kartagine, Hispanije, Ilirije? Mi smo oni koji u prašini predgrada, s druge strane visokih zidova, udišemo miris gospodskih tepeta. Mi smo oni koje su majke izbacile na rogozima, u lukama i čatrljama, da celog života trpe korbač, glad i bolest. Oči nam cure, trbuh zavija i glava se klata na mekanoj kičmi. Crkavamo po galijama, gorimo živi na padinama Etne i jedan drugog prokazujemo gospodarima za šaku novčića.

GLASOVI
Tako je! Istinu govori! Neka živi Anaksimena!

ANAKSIMEN
Ima nas sto hiljada. A prebrojte trgovce, brodovlasnike i patricije! Saka jada!

GLASOVI
Na njih! Vodi nas!

ANAKSIMEN
Ali oni imaju vojsku!

GLASOVI
Smrt vojsci!

ANAKSIMEN
A znate li ko su njihovi vojnici?

GLASOVI
Plaćene lopuže! Site budale!

ANAKSIMEN
Čekajte! Među njima ima i čestitih ljudi!

GLASOVI
Onda neka pridu nama!

ANAKSIMEN
Vi znate da smo u ratu. Rimske lađe plove prema Sirakuzi. Oni preko, ti debeli veprovi, traže da se borimo. Ali Rimljani ne plove prema nama. Oni plove prema njima. Jer sve što Rimljani žele — to imaju oni: zlato, palate, kipove i trgovačke lađe.

GLASOVI
Nećemo u rat! Neka ih Rimljani pobiju!

ANAKSIMEN
U redu. Neka ih pobiju. A šta će onda uraditi?
(Tišina, zatim glas iz gomile)
Pa... uzeće im sve što imaju i otići.

ANAKSIMEN
A čije je to što će Rimljani odneti? To je opljačkano od nas! To je naš znoj koji smo proliili! To su naše kuće iz kojih su nas isterali! To je naš hleb koji su nam oteli!

GLASOVI
Ima pravo Anaksimene! To je naše!

ANAKSIMEN
Pa hoćemo li dati Rimljanima ono što je naše?

GLASOVI
Nećemo! Borićemo se!

ANAKSIMEN
Dobome! Borićemo se! Ali prva bitka nije s Rimljanima! Prva je ova danas! Uzmite svoje i više ga nikome ne dajte! Napred!
(Topot koraka. Uzvici. Zatim to isto utišano u daljini.
Prelaz u drugi medij.)

OFICIR
Pokušavaju da se probiju!

ŠEF BEZBEDNOSTI
Ni koraka nazad! Naredi juriš!

OFICIR
Juriš!... Udr!
(Povici se stapaju sa opštim urlikom. Zveket. Jauk. Lom.)

6. SLIKA
Dvor. Sednica sirakuških voda.

HIJERON
Hoću da znam šta je ta masa ljudi i robova htela. Zašto su krenuli na trg?

ŠEF BEZBEDNOSTI
Ne na trg. Na dvor su krenuli, gospodaru.

HIJERON
U redu, na dvor. Zašto? (Nelagodna pauza.) Ne znate?

ŠEF BEZBEDNOSTI
Vikali su svašta. Tražili su ono što se u takvim prilikama uvek traži: više hleba, nekakvu slobodu i uopšte kako to već ide.

HIJERON
Šta: kako to već ide?

ŠEF BEZBEDNOSTI
Revolucija, gospodaru.

HIJERON
Aha! I vi ste napravili efikasan masakr. Znači, situacija je u vašim rukama?

PREDSEDNIK SENATA
Oko palate jeste. Ostali deo grada još, međutim, vri.

HIJERON
Neke mi stvari nisu jasne. Izveštaji koje ste mi poslednjih godina podnosili govore o poboljšanju životnih uslova, o punoj zaposlenosti, o cvetanju trgovine i moreplovstva i o bujanju kulturnog stvaralaštva. A sada smo odjednom suočeni sa pobunom čije su devize osnovna ljudska prava. Šta je istina?

PREDSEDNIK SENATA
(Uvredeno) Ako misliš da smo te obmanjivali, mi smo spremni da se povučemo sa položaja.

HIJERON
A, ne, ne! Nijedan neće povući šape dok mu ja ne pregledam kandže. Nisam osjetljiv na patetične gestove. Ići ćemo redom. Kakvo je stanje finansija?

DRŽAVNI BLAGAJNIK
Pa... ako ne uzmemo u obzir dugove Kartagini... i kredite koje smo dali zaverenicima protiv Kartagine... nije loše.

HIJERON
Šta to znači: nije loše? Možemo li osigurati grad, prokopati dublje šančeve i podići zidine?

DRŽAVNI BLAGAJNIK
Možemo, ako nam trgovci i brodovlasnici daju zajam.

HIJERON
A hoće li dati?

PREDSTAVNIK TRGOVACA
Daćemo ako je država spremna da garantuje bezbednost naše imovine i života od ove rulje...

HIJERON
Vaša imovina je zaštićena poretkom i zakonima ovog grada. Država te zakone sprovodi milom ili silom.

PREDSTAVNIK TRGOVACA
I da sklopi častan i povoljan sporazum sa Rimom...

HIJERON
Oho! (Besno.) Tako! (Sikće.) Nema većeg uživanja nego gledati visoko društvo kako puni gaće! (Viče.) Ja neću da kapituliram, a to je ono što vi podrazumevate pod časnim i povoljnim sporazumom! Te harde mogu da uđu u ovaj grad samo preko mene mrtvog. Vi se posle možete do mile volje uvlačiti tim varvarima u stražnjicu, ali ću prethodno vaše brodove poslati na dno mora, a palate spraviti.

PREDSEDNIK SENATA
Ja apelujem na zdrav razum! Mi smo brojačano slabiji!

HIJERON
U istoriji Sirakuze broj vojnika nikada nije igrao ulogu, jer se u grad može doći samo preko prevlake koju za čas možemo razoriti. Ali Sirakuza je sada razrivena iznutra i — hoću da znam zašto.

PREDSEDNIK SENATA
Mi smo sve rekli. Da ima gladnih i ti znaš. Svugde ima prosjaka i lenština. Za poslednje dve decenije u Sirakuzu se navuklo svakakvog ološa.

HIJERON
Jesam li ih ja dovukao? Vi ste vikali da vam treba radne snage. A sad?

PREDSTAVNIK TRGOVACA
Objektivne okolnosti, gospodaru! Zbog ratova po Mediteranu, sve je slabija trgovina i izvoz. A što je slabija trgovina, manja je i proizvodnja. Mnogi vinogradi obrasli su u korov, priplodnu stoku sveli smo na minimum, a polovina brodova već mesecima stoji u luci.

HIJERON
Zašto robu ne prodajete građanima Sirakuze?

PREDSTAVNIK TRGOVACA
Nemaju novca.

HIJERON
A nemaju novca, jer ne rade. Pošto roba ne ide, dalje ćete smanjivati proizvodnju i otpustiti još ljudi. Pošto će tada još više ljudi biti bez novca, roba će se još slabije prodavati, a onda ćete otpustiti još ljudi. Na kraju će svi da budu otpušteni i sve će da stane. Veoma inteligentno! Zato ih, verovatno, kada traže hleba, radi preventive — ko-ljete.

PREDSTAVNIK TRGOVACA
Ne mi. Tvoja vojska.

HIJERON

Da bi zaštitila vašu imovinu, dodavola! (Ledeno, ali besno.) Znam cinike koji su ostali bez glave!

ŠEF BEZBEDNOSTI

Pobuna nije tako naivna. Bilo je tu, sem traženja hleba, i paprenih stvari. Kladam se da je to sve maslo rimskih provokatora!

HIJERON

Ti čuti! Tvoja je pamet tačno onolika, kolika je potrebna šefu bezbednosti, što znači premala da shvati išta suptilnije od mača i sekire. Rimljanima nisu potrebni provokatori. Njima je dovoljno da se u svakom gradu useru oni koji drže novac. Taj prokleti Rim je još čitav samo zato što su kartaginski trgovci proglasili Hanibala nerentabilnim. Sada Hanibal sedi u Otrantskom zalivu, a vojnici su mu postali seljaci, kokošari i skupljači gljiva! Ali ovde ćemo drugu pesmu da pevamo, gospodo!

OFICIR

(Ulazeći. Uzbudeno.) Gomila se ponovo kreće! Hoće u dvor! Traže da razgovaraju s tobom, Hijeone!

ŠEF BEZBEDNOSTI

Zlikovci!

PREDSEDNİK SENATA

Lopovi! Diverzanti!

DRŽAVNI BLAGAJNIK

Otimači! Anarhisti! Izdajice!

PREDSTAVNIK TRGOVACA

Provokatori! Treba ih sve pobiti!

HIJERON

(Skoro urla.) Dosta! Sve ne možete pobiti! Ostaće ih uvek dovoljno da nam svima zavrnu šiju. Razumete se u politiku kao volovi u aritmetiku! Oficiru! Reci im da ću primiti njihovu delegaciju! A vi — razlaz! Sednica je završena.

(Koraci. Žamor. Izblendavanje. Ponovo glasovi i koraci, pa tišina.)

HIJERON

Dabome! Kao i uvek — intelektualci! Trebalo bi zakonom zabraniti inteligenciju!

ARHIMED

Slažem se. Trebalo bi zakonom zabraniti sve neugodnosti: inteligenciju, Rimljane, kugu, starenje, erupcije Etne, sudbinu, obrtanje Zemlje oko Sunca...

HIJERON

Ti mi se podsmevaš!

ARHIMED

Nastavljam tvoju misao. Kakva misao, takav i nastavak.

HIJERON

Svega mi je dosta, Arhimede! I — otkud ti ovde?

ARHIMED

Pozvali su me. Pitao sam šta hoće. Rekli su. Složio sam se. Došao sam.

HIJERON

Znači, ti ćeš preda mnom tumačiti njihove želje?

ARHIMED

Ne, ja ću samo prisustvovati.

HIJERON

A! Tražili su tvoj ugled, a ne tvoju pamet. To je druga stvar. No, onda da vidimo sastav delegacije... filozof... pesnik... slikar... ovo golobrado momče...

ARHIMED

Moj učenik Anaksimena.

ANAKSIMEN

(Gordo.) Bivši učenik, sada revolucionar.

HIJERON

Mlado — ludo. U redu. A onaj tamo?

MENANDER

Ja sam kujundžija. Kujem kalpake.

HIJERON

I šta se ti razumeš u državne probleme?

MENANDER

Moj želudac se razume.

HIJERON

I? Šta hoćete? Izazvali ste rulju koja mahnita po gradu u trenuku kada je domovina u opasnosti.

ANAKSIMEN

Mi hoćemo da neprijatelje imamo samo spolja.

HIJERON

A zar ih ima i unutra?

ARHIMED

Nisam znao da si tako naivan.

HIJERON

(Posle kraćeg ćutanja.) I? Kakvi su vaši zahtevi?

ANAKSIMEN

Sirakuza mora postati naša.

HIJERON

A čija bi bila?

ANAKSIMEN

Trgovaca i brodovlasnika.

HIJERON

Privatna svojina je svetinja.

MENANDER

I mi smo imali tu svetinju. Ako je mogla da se uzme nama, može i njima. Inače ćemo napustiti grad, pa neka te brane oni!

HIJERON

Svi ucenjujete, Hefestovi izrodi! Bogati će pomoći ako im sačuvam njihova imanja, vi — ako im ta imanja uzmem i dam vama. Sve se oko toga vrti. (Gorko.) Ako u ovom starom i kulturnom gradu njegovim stanovnicima jedinu vrednost predstavljaju zlato, brodovi i magacini, onda ne moraju ni doći Rimljani. Onda je taj grad već propao. Kada jednom narodu do njegove duše i tradicije nije stalo, onda taj narod više ne postoji.

ANAKSIMEN

Mi nemamo tradiciju. Mi nismo narod. Došli smo sa svih strana i tek treba da postanemo to.

HIJERON

Ti nisi došao sa svih strana. Ti si Helen.

ANAKSIMEN

Jedva, Hijeone. Jedva. Pravi Helen bi ti, na mom mestu, odrubio glavu i seo na tvoje mesto. Istorija grčkih naroda je niz pobuna u ime viših ciljeva posle kojih je sve ostalo kako je i bilo. Ali mi smo drukčiji.

HIJERON

Ipak si Helen! Umeš da držiš lepe i patetične govore. A ti, Arhimede? Šta ti kažeš na ovo?

ARHIMED

Ja nikada nisam bio optimista. I sada, takode, vidim dalje od vas. Kada mase dobiju vlast, onda vlast ne vredi bogzna koliko. Ne verujem da će Rimljane moći zaustaviti ni hrabrost siromašnih, ni novac bogataša, ni moja nauka. Ali, dok još postoji Sirakuza, treba živeti dostojno. Ti nečiji vladar moraš da budeš. Ili onih s kojima ćeš biti zaboravljen ili onih s kojima ćeš ući u istoriju.

HIJERON

A s kojima se, po tvom mišljenju, ulazi u istoriju?

ARHIMED

Sa hrabrima.

(Pauza)

HIJERON

Ja hoću da nađem zajedničku platformu za sve vas.

ANAKSIMEN

Vremena nisu pogodna za platforme. Vremena su za opredeljivanje.

HIJERON

Diktatura mi je uvek bila strana, bez obzira da li je sprovodi većina ili manjina. Ona uvek obogalji sve: i privredu, i kulturu, i moral. Sporazum je jedini trajni put.

ARHIMED

Kada se dve strane sporazumevaju, bar jedna to čini sa predumišljajem.

HIJERON
Dovraga! Zar je Sirakuza toliko nisko pala?

ARHIMED
Iznenađen si? ... Da, to je sudbina vladara. Uvek ima loše informacije. A kada dođe do pravih, onda više nije vladar. Državu obično upropašćavaju zataškavanja nesposobnih funkcionera.

HIJERON
Sirakuzu ne možete spasti ni vi ni oni. Najbolje bi bilo da vas pustim da stvari rešavate sami između sebe.
(Čutanje. Pregovori su stigli na mrtvu tačku.)

ARHIMED
Sećaš li se našeg poslednjeg razgovora?

HIJERON
Da. Pa?

ARHIMED
Spreman sam da ustupim Sirakuzi svoj pronalazak ukoliko prihvatiš uslove pobunjenika.

HIJERON
Oho! To već zvuči bolje... Zaista si me iznenadio!... (Oduševljeno.)
To zvuči mnogo, mnogo bolje... (Drekne.) Straža!

ZAPOVEDNIK STRAŽE
(Utrči.) Nareduj, gospodar!

HIJERON
Pohvatajte sve patricije, brodovlasnike, trgovce i Feničane i bacite ih u tamnicu!

ARHIMED
Rekao sam ti da ne preteruješ sa nacionalističkim strastima. Tri najbolja graditelja i čuveni umetnik na harfi takođe su Feničani.

HIJERON
Mi nećemo svirati na harfi. Ratovaćemo.

ARHIMED
A posle?

HIJERON
(Hukne.) Znao sam da će neko svojom sposobnošću komplikovati stvar. Bogovi bi mogli biti manje brljivi i talentovani obdariti isključivo Grke!

ANAKSIMEN
A možda ni svi bogovi nisu Grci?

HIJERON
Ne huli! (Komandiru straže.) Feničane zatvorite samo ukoliko su trgovci. Voljno!
(Zvuk potpetica.)

ARHIMED
Anaksimene, izaberi sto jakih momaka da prenesu ogledala na obalu. Ti, Menandere, povedi sledećih sto. Neka uzmu maljeve za zabijanje drvenih stubova i neka me sačekaju u luci. Ostali za mnom! Pretpostavljam, Hijerone, da je komanda u mojim rukama?

HIJERON
Mora da bude. U ludnici koja nastaje, ti jedini znaš šta radiš. Ja idem u ribolov!

ANAKSIMEN
(Viče.) Živela narodna demokratska Sirakuza!
(Napolju: mase pevaju, a trgovci kukaju)

7. SLIKA

(Rimski senat.)

PREDSEDNIK SENATA
Naš vrli konzul Marko Klaudije Marcel podneće Senatu izveštaj o veličanstvenoj pobedi nad Sirakuzom.

MARKO KLAUDIJE
Poštovani dome! Slava rimskog oružja je pronesena još jednom zemljom. Drevni helenski grad Sirakuza hrabrošću svojih vojnika pripojen je našoj otadžbini.

SENATOR OPOZICIJE
Čuje se da je u tom podvigu veću ulogu igralo oblačno vreme.

MARKO KLAUDIJE
I po oblačnom vremenu treba hrabrosti za pobedu.

GLASOVI
Čujmo konzula! Dole frakcionaši!

MARKO KLAUDIJE
Moj izveštaj će biti vrlo objektivan. Pošto smo zauzeli grad, nатовarili smo na galije sve predmete od umetničke vrednosti, nakit, dragocenosti i orijentalnu robu. Grad smo zapalili. Ostavili smo samo nekoliko mramornih palata radi smeštaja naše posade i luku kao strateškijsku odskočnu dasku prema Kartagini.

SENATOR OPOZICIJE
A dok niste zauzeli grad?

MARKO KLAUDIJE
Sunce se tek dizalo ka zenitu kada smo stigli pred luku. Odjednom nas je zabljesnula zaslepljujuća svetlost. Komandni brod je počeo da gori. Na samoj obali, u polukrugu bile su postavljene neke sprave, nalik na ogledala, uperene u naše lađe. Kada se zapalila i druga lađa, naredio sam povlačenje ka pučini. Naišao je odjednom veći oblak i svetlost sa obale se ugasila. Tada smo ponovo krenuli, iskrcali se i ostalo je bilo stvar tehnike. Pokušao sam da se dokopam tih sprava, ali su ih branioći već uništili.

Imali smo znatne gubitke. Branioći praktično nisu preživeli. Jedan mi je odao da je to izum čuvenog naučnika Arhimeda koji je komandovao odbranom. Ali, pošto je Arhimed izvršio samoubistvo, nismo bili u stanju da ga dovedemo u Rim.

U dvorskoj arhivi našli smo zanimljivu dokumentaciju. Pre svega, pismo koje je Hijeron, vladar Sirakuze, uputio Kartagini tražeći pomoć. Kartagina je na to odgovorila pismom u kome kaže da poseduje informacije o tome da je u Sirakuzi zbačena legitimna uprava i izražava zabrinutost zbog situacije u gradu, ukazujući na to da su na vlast došli anarhistički, prorimski i ostali subverzivni elementi, te da će, ukoliko Hijeron sam nema snage da se obračuna sa njima, izvršiti svoju svetu međunarodnu obavezu kako bi zaštitila integritet zemalja članica južnosredozemnog pakta.

Na ovo je Hijeron odgovorio da je unutrašnja politika stvar svake zemlje i da će Sirakužani naći onaj model društvenog uređenja koji njima najbolje odgovara, što neće ići na štetu tradicionalnog prijateljstva sirakuškog i kartaginskog naroda.

Sudeći po datumima, dalju prepisku prekinuo je naš napad. Moram da kažem da su se Sirakužani izvanredno borili, te da je tragičan nesporazum što su se dva slična režima ovog puta našla na suprotnim stranama, Rim je u neznanju uništio svog potencijalnog saveznika. Radi pravde i radi poštovanja seni hrabrih branilaca, naredio sam da se pogube svi oni koje je novi narodni režim u gradu bio zatvorio zbog pljačke građana.

SENATOR OPOZICIJE
I Arhimed je, znači, mrtav?

MARKO KLAUDIJE
Njegov leš nisam našao, ali su izvori informacija apsolutno sigurni.

SENATOR OPOZICIJE
A šta je sa njegovim spisima?

MARKO KLAUDIJE
Oni su ovde. Zakon o istisnutoj tečnosti, nekoliko geometrijskih zakona, sistem poluge, koji će nam dobro doći u ratne svrhe, i jedna glupost, verovatno kao posledica senilnosti.

SENATOR OPOZICIJE
Kakva glupost?

MARKO KLAUDIJE
Razrađena helenska hipoteza o tome da se Zemlja vrti oko Sunca!
(Opšti smeh.)

MARKO KLAUDIJE
Na žalost, najveći pronalazak — ogledala koja pale bročove — ostao je tajna.
(Pauza.)

PREDSEDNIK SENATA
Ima li još pitanja?

SENATOR OPOZICIJE
Nema. (Zevne glasno.) E, pa, vreme je za ručak. Živela Rimski republika i prijatno!

MARKO KLAUDIJE
Hvala! Takođe!

(Zamor. Koraci.)